

Vaughan (R.). *John the Fearless. The growth of Burgundian power.*
Walter Prevenier

Citer ce document / Cite this document :

Prevenier Walter. Vaughan (R.). *John the Fearless. The growth of Burgundian power.*. In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 48, fasc. 2, 1970. Histoire (depuis l'Antiquité) — Geschiedenis (sedert de Oudheid) pp. 510-512;
https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1970_num_48_2_2823_t1_0510_0000_2

Fichier pdf généré le 13/04/2018

rations qui impliquent des transports maritimes et terrestres. Pour chacune sont indiqués : nature des actes, marchandises, quantité, sommes investies, types de navire ou moyen de transport, nom du patron et itinéraire. Tout cet appareil, présenté avec beaucoup de soin, qui complète bien l'introduction et facilite grandement l'accès d'une documentation réputée à juste titre si difficile, achève heureusement cette œuvre remarquable à tous égards. — Jacques HEERS.

Vaughan (R.). *John the Fearless. The growth of Burgundian power.* London, Longmans-Green and Co., 1966 ; één deel, in-8° xiv-320 blz. Prijs : 42 sh.

R. Vaughan, hoogleraar aan de Universiteit van Hull, gaat onverschrokken door met zijn reconstructie in vier delen van de geschiedenis van de Bourgondische staat onder de Valoishertogen. Na zijn *Philip the Bold* (1963) is thans *John the Fearless* verschenen. Hoewel de delen van zijn 4-delig corpus afgebakend zijn door de regeringen der vier hertogen zijn ze allerminst als biografieën bedoeld. Vaughan meende echter dat de vier regeringen elk een voldoende aantal homogene trekken vertonen om deze indeling te wettigen. In de eerste band ontwikkelde hij de intussen vrij omstreden these dat de Bourgondische staat reeds onder Filips de Stoute als staat gestalte kreeg. De regering van Jan zonder Vrees beschouwt Vaughan, zoals de sprekende ondertitel het formuleert, als een fase van groei van die gevormde Bourgondische staat.

De these van dit deel luidt dat de politiek van Jan zonder Vrees duidelijk gericht is op een welomschreven en voorafbepaald doel : de expansie van de Bourgondische staat. Het begrip staat mag hier weliswaar niet beschouwd worden in zijn aktuele betekenis van een totaal onafhankelijk element, maar wel als een geheel van gecentraliseerde en centraliserende administratieve en politieke structuren, onderstrakke controle van de hertog en diens onmiddellijke medewerkers. Het gehele politieke optreden van Jan zonder Vrees wijst in de richting van dit doelbewuste streven en dit overleg, en lijkt helemaal niet « de onbewuste en onvrijwillige ontwikkeling » die vroegere historici er in gezien hadden. De basis van zijn streven is, zoals bij Filips de Stoute, zelf-verruiming en zelf-uitbreiding, het uitbuiten van de zwakheden van het Duits Imperium en van de Franse staat, waar hij aanvankelijk intrigeert en op het financiële vlak in ruime mate profiteert, net zoals zijn vader, hetgeen fataal moest uitlopen op het open conflict van de burgeroorlog tussen Bourguignons en Armagnacs. De sterkte van het Bourgondische rijk is geen toeval doch het gevolg van een handige internationale politiek.

Vaughan zet ook de interessante stelling voorop dat men, buiten de Franse koning zelf, moeilijk over Franse prinses in het Europa der 15^e eeuw kan spreken. Zowel de hertogen van Bourgondië, als die van Savoie, Lorreinen en Bretagne, zijn niet Frans in politiek opzicht, doch slechts als behorend tot het franse taalgebied. Ze streven naar macht los van, vaak zelfs ten koste van

de Franse staat. Bijgevolg is het een ijdele vraag te onderzoeken of Jan zonder Vrees een franse of een vlaamse vorst was ; hij is beide en geen van beide, hij was de leider van een nieuwe politieke entiteit, de Bourgondische staat. Zijn grote rol in het intern-Frans conflict Armagnacs-Bourguignons kon de schijn wekken dat hij in de eerste plaats een franse prins was, met ambities aan het Franse hof, doch dit is accidenteel. Fundamenteel is hij Bourgondiër. Het is dan ook onhistorisch te discussiëren over de vraag, of hij nu al dan niet, door zijn geheime afspraken met de Engelsen, de Franse zaak verraden heeft. Zijn enig streven is de versterking van zijn eigen *Hausmacht*, en zijn loyaleit ligt uitsluitend op dat vlak.

De behandeling van deze thematiek is half-chronologisch, half-systematisch, vermits in achtereenvolgende hoofdstukken behandeld worden : de erfenis van de staat van Filips de Stoute (1404-1409), het conflict met Lodewijk van Orléans (1404-1407), de verhouding tot Luik (1404-1408), Jans machtsstreven in het Franse koninkrijk (1408-1413), de periode van de verbanning uit Parijs (1413-1418), het einde tot Montereau (1418-19).

Een aantal hoofdstukken zijn duidelijk afgestemd op specifieke probleemstellingen. Hoofdstuk 5 behandelt de middelen van de macht in de Bourgondische staat en daarmee bedoelt Vaughan de financiën, de administratie en het leger. In de paragraaf over de financiën waagt de auteur zich opnieuw aan een berekening van de totale inkomsten van de Bourgondische Staat (pp. 106-107), en dit op grond van een samentelling van elementen uit de drie centrale « recettes », nl. de rubriek der koninklijke en hertogelijke beden in de *recette de toutes les finances*, en de totaalsom der inkomstenrubriek van de algemene ontvanger van Vlaanderen en de algemene ontvanger van Bourgondië. Het zo bereikte jaargemiddelde, althans voor de jaren 1407-14, van het staatsinkomen van 416.000 lb. t. beantwoordt ongetwijfeld niet aan de werkelijkheid, vermits in de centrale rekeningen een aantal doublures verscholen zitten, en anderzijds bepaalde inkomsten dit hoge echelon niet bereikten en reeds op lagere trappen (bv. kasselrijrekeningen, baljuwsrekeningen e.a.) verbruikt werden, onder meer voor militaire doeleinden. Het cijfer ligt dus ongetwijfeld onder de werkelijkheid. Toch is het nuttig, onder meer ter vergelijking met het op analoge wijze door Vaughan berekende jaargemiddelde van 478.000 lb. t. onder Filips de Stoute. Nader onderzoek zal later deze gegevens wel nauwkeuriger bepalen. Op pp. 110-111 bezorgt de auteur een overzicht van de beden onder Jan zonder Vrees, in diens verschillende gebieden toegekend. Het onuitgegeven proefschrift van mijn leerling lic. A. Zoete heeft bewezen dat, althans voor Vlaanderen de gegevens van Vaughan hier nagenoeg waardeloos zijn, onder meer door het verkeerd omrekenen van de Vlaamse ponden in ponden van Tours (de verhouding is niet : 4 lb. par. = 5 lb. tourn. — dit geldt wel voor de Franse lb. par. —, doch 1 fr. of 1 lb. tournois stond gelijk aan 33 à 40 s. Vlaamse par. dus $\pm 1/2$). Het gevolg is dat de totaalsom der Vlaamse beden van 1.029.000 lb. t. ongetwijfeld veel te hoog ligt en zal moeten gereduceerd worden tot ± 521.530 lb. t.

volgens de recentere gegevens van de h. Zoete. Naast de financiën ziet Vaughan ook het ambtenarenapparaat en het leger als machtsmiddelen. Naast de kanselier bleek de algemene ontvanger van alle financiën Jean Chousat tot de duurstbetaalde en invloedrijkste topfiguren van deze nieuwe ambitieuze ambtenarenklasse te behoren.

In hoofdstuk 6 en 7 wordt bijzondere aandacht besteed aan de bijzonder grote rol die Jans zoon Filips (de latere hertog) en Jans echtgenote Margareta van Beierengespeeld hebben als regenten en plaatsvervangers resp. in Vlaanderen en Bourgondië. Zij hebben inderdaad een gezagscontinuïteit verzekerd in periodes dat het de door zijn internationale en Franse politiek zo opgeslorpte Jan zonder Vrees niet mogelijk ware geweest daar voor in te staan. Aan die internationale en diplomatieke activiteiten van de hertog is trouwens het 9e hoofdstuk gewijd. Ook hier blijkt zijn Europese ambitie van zelfstandige vorst : hij nam deel of liet zich vertegenwoordigen op talrijke internationale conferenties, hij was aanwezig op kerkconcilies, hij voerde de traditionele huwelijkspolitiek met de huizen van Frankrijk, Kleef, Guise, Penthièvre en Bourbon, hij voerde een territoriale expansiepolitiek in Tonnerre, het graafschap Boulogne en Brabant. Jan zonder Vrees onderhield intense diplomatieke relaties met koning Wenceslas en Rupert van het Duitse Rijk, met Brabant, Portugal, Aragon, Schotland, de Hanze en de Teutoonse ridders van Pruisen, en met Venetië.

Een aantal uitmuntende kaartjes en een index ronden deze synthetische studie af. Het definitieve oordeel zal pas na het voltooiën van het gehele vierluik geveld kunnen worden. Een buitengewone aanwinst van onze kennis van de Bourgondische periode, en dat in het nieuwe perspectief van de gehele Bourgondische Staat en de internationale politiek, zal het in elk geval blijven. — W. PREVENIER.

Massaut (Jean-Pierre), *Josse Clichtove, l'Humanisme et la Réforme du clergé*. Paris, Les Belles Lettres, 1968 ; deux vol. in-8°, 452 et 452 p. (BIBLIOTHÈQUE DE LA FACULTÉ DE PHILOSOPHIE ET LETTRES DE L'UNIVERSITÉ DE LIÈGE, fasc. CLXXXIII). Prix : 72 fr. fr.

Né à Nieuport, probablement en 1472, Josse Clichtove a surtout vécu à Paris, où il a étudié, puis enseigné la théologie. De 1518 à 1520, il accompagne l'évêque Louis Guillard dans son diocèse de Tournai ; en 1529, il le suit à Chartres. Il meurt dans cette ville en 1534.

On le cite toujours comme le fidèle disciple de Lefèvre d'Étaples, sans marquer suffisamment les limites de cette influence. Malgré certaines polémiques, Clichtove fut aussi fortement imprégné à la Sorbonne de tradition scolastique et sa position réformiste, comme chez beaucoup d'humanistes parisiens, est fort circonspecte : elle ne concerne pas les institutions ecclésiastiques comme telles, mais seulement leur fonctionnement. A fortiori ne met-elle pas en cause la conscience religieuse. Il est donc impossible de le mettre